

KARANCSKESZI NÉPSZOKÁSOK, LAGZIS RÉSZLETEK

Összeállította és gyűjtötte: HÁRSKÜTI ANNA, nevelő

40—50 évvei ezelőtt falusi szokás volt nálunk Kesziben, hogy az eladó lányok láncimborák csoportokba verődve sétálgattak vasárnap délután a főutcán. Szébbnél-szebb nőtáikkal kicsalogatták a legényeket, akik aztán választhattak a szemrevaló lányokból. (A régi öregek szerint két évszázaddal ezelőtt is a Karancs völgyében „teremnek” a legszebb, legszemérmesebb lányok.)

Akit a legény kiválasztott mátkájának, vagy ahogyan itteni népszokás szerint mondani szokták szeretőjének, az május első két hetében MÁTKATÁL-at küldött a leánynak, az arra kiszemelt menyecskétől, s MÁJUSFÁT állított fel május 1-re virradó éjjel. A mátkatál május legszebb virágaiból készült, melynek közepébe a húsvéti hímeztajások kerülnek. Az volt a falu legszebb, legkedvesebb, leghíresebb lánya, aki ilyenkor a legtöbb mátkatálat kapta. A májusfa a ház elé, a kiskertbe állított, gyönyörűen feldíszített, sudár-nyárfa volt. A májusfáért a lánynak ugyanolyan árban hófehér inggel szokás megajándékozni a legényt pünkösdkor.

Aztán következik a MEGKÉRÉS. A lány szüleitől megkéri a lányt. Ha nem kosarazták ki, akkor már aratáskor, mint „aratópár” együtt aratnak, hogy egybekeléskor meg legyen a kenyérnekvaló. Egymás nélkül ezekután már egyikük sem megy sehová. A bálban KIVARROTT ZSEBKENDŐVEL ajándékozzák meg egymást. Nem volt szokás az évekig tartó csapogatas, sem az eljegyzés. Egy hónappal a lagzi előtt kapta meg a lány a gyűrűket, vagy csak az esküvőre. Az udvarlás egy évnei tovább sose tartott.

Két héttel a megbeszélt lakodalom előtt megkezdődött a HÍVOGATÁS. Mindkét családból a vőfélyek meghívják az összes rokonokat. Sokszínű szalaggal feldíszített fokos és kalap a hívogatók gyönyörűsége, dísze. Ettől kezdve nagy előkészületek folynak a hozzátartozóknál. Segítenek mosni, takarítani, sütni-főzni, bevásárolni. Egy héttel a lakodalom előtt elviszik a menyasszony ágyát a vőlegényes házhoz a meglévő butorokkal és fehérneműekkel. Persze ez mind vig nőtázások között folyik le. A lakodalom előtti napokban elhozzák ajándékaikat a hozzátartozók. Itt főszerep a keresztszülőknek jut. Elhozzák a kalácsokat, morványt (kerek, fonnott, ücs kelt kalács, melyből a lakodalmi menetkor az utcán és otthon is mindenkit megkínálnak), a levágott baromfikat. Levágják a hizót a lakodalmas háznál. Hozzák az asztalokat, székeket, edényeket a másnapi vígsághoz. Van bőven ital is.

Lakodalom napján korán talpon az egész ház. Föl a jó tyúkhúsleves, süllő a hús, kolbász, hurka, készül a töltött káposzta, a csapos a hordó mellett, a háziak

ünneplőben. Mindenki és minden várja a vendégeket. A cimbalmos, vagy a cigány húzza a jobbnál-jobb talpalá valókat. A vőfélyek várják rendeltetésüket. A vendégek közül elsőnek a menyasszony lánypajtásai érkeznek meg.

I. VŐFÉLY:

Hajlátok jányok! Lagzi lesz minálunk.
Gyűjjön el mindenki! Tik is gyertek nálunk!
Húzd rá citerás, szakadjon a húrod!

LÁNYOK: *(Hallgatót énekelnek, kezükkel hátuk mögött összefogódzva, félkörbe, ritmusra mozognak):*

Sej, barna legény, a te fekete szemed
Minek nékem a te gyönyörűséged?
Három szavad van a szívembe írva.
Sej, barna legény, csak te teszel a sírba.

(A következő éneknél a fejükkel is ritmusra mozognak):

LÁNYOK:

Már minálunk elgépelték a búzát
Visszafelé fújja a szél a pelyvát,
Visszafelé fújja a szél a kendőm, a kendőm
Nem tagadom, te is voltál szeretőm.

(A harmadik éneknél már a csárdás lépéseire táncolnak; riszálva):

Karancskeszi csárda zsindelyes, abban van a rózsám, minden
Minden a kezére rá van bízva, csak a szerelem van eltiltva

II. VŐFÉLY ÉS A LÁNYOK:

Ej, haj mulatunk!

I. VŐFÉLY: *(köszönti az eddig megérkezett vendégeket és kikéri a menyasszonyt a násznagy)*

Felvirradt az égen a boldogság napja,
Köszöntök mindenkit, ki belép e házba!
Adj Isten, gazd' uram, minden jót kívánok!
Én e tisztos háztól nagy adományt várok.
Künn a mezők alján egy bokor tövében
Bús legényt láttam én, bánat a szemében, gyötrődés szívében
A legénynek azért van bánatja.
Mert felvirradt benne leghőbb kívánatja
Viruló rozmaring gazd' uram házánál
Hét határban sem lelt tetszőbbet nálánál.
Ha szívével cgyütt a kezét is bírná.
Ezen rozmaringot hogy reája bízna
Azért én gazd' uram kelmedet megkérem
Nyiló rozmaringját adja oda nékem! Várom válaszát!

ORÓMAPA:

Virágoskerteknek minden szál virága
Legyen az rozmaring, tündérek rózsája
Bárki gyün csodálni, gyönyörködve nézni
intját szagolva, kábítónak véli.
Vigasztald meg öcsém a bús legény szívét,
Vidd meg néki menten jó szándékunk hírét:
Rája bízunk kezét mi féltett kincsünknek,
Széltől is megóvott drága gyermekünknek.
Óvja meg, védje meg, minden bűtől-bajtól,
Jo ura, gazdája legyen a mai naptól.

(Lányok kivarrott zsebkendővel, csípőretett kézzel táncolnak. Vőlegény helyett az I. vőfély a menyasszonynak adja a legszebbet)

LÁNYOK: (éneklük):

Majd kiválik, kinek van szeretője?
Kinek van kivarrva a zsebkendője?
Kivarrom a zsebkendőmet sligeltre, rózsásra
Úgy adom a szeretőmnek a bálba.

II. VŐFÉLY: (fokossal)

Kipegünk, kopogunk végig a nagy utcán,
Pcrt verünk, danolunk vasárnap délután.
Kalpagunk peremén vérvörös pántlika
Tövíbe bokréta, százsorszép, árvácska.
Kivirágzott imhol kezünkben is a bot
Esküvőt hirdetünk, lakomát és jó bort
Boruljon a felvég az alvég karjába
Gyűjjön el mindenki cimboránk nászára.

(felmutatja) |

(A koszorúslányok közrefogják a két vőfélyt és az alábbi énekre táncolnak. Vőfélyek a fokosokkal a levegőbe fel-le, ritmusra ütemesen intenek, hallatszik a sarkantyúk pengése, a csizma dobogása)

LÁNYOK: (énekelnek)

Darumadár inagasan száll, levegőben szépen szól,
A szárnyából, a farkából bokkrétának való hull,
Gyere babám, szedjed, rózsás kalapom mellé tegyed,
Hogy engemet a lagziba arról megösmérjenek.

II. VŐFÉLY: (Mégegyszer csalogat, hívogat mindenkit, hogy megteljen a lakodalmás ház)

Kipegünk, kopogunk gazduram kapuján.
Úgy tudjuk, szép virág nyílik az udvarán (apának)
Azért hát siessünk a lakodalmás házba
Vegyük ki részünket a falusi nászba.

(Elmennék, majd kis idő múlva visszatérnek, átadva ajándékaikat a menyasszonynak, sok szerencsét és boldogságot kívánva)

KOSZORÚSLÁNYOK: (köszöntik a menyasszonyt)

1. Dalol a kismadár, füttyörész a rigó
Nyílik már, nyílik már a szép rózsabimbó
2. Megértem, megértem a kismadár dalát
De boldog, de boldog, ki szereti párját.
3. Azt súgja titokban nyíló rózsabimbó,
Símogató szélben enyelegve ringó
Csókolgass napsugár, süssél rám melegen
Te vagy az én párom, csak te kellesz nekem.
4. Danolj csak kismadár, virulj rózsabimbó
Testvérünk nászára füttyöréssz kisrigó
Elmegyünk, elmegyünk haját kontyba tűzni
Hullámos hajába nászkoszorút fűzni.

(Koszorús lányok közrefogják a menyasszonyt, és az alábbi énekre táncolnak):

Szép rozmaringszál csomóba
Ha bekötik gyöngykoszorúba,
Mikor teszik a barna lány fejére,
Akkor száll a bánat szívébe.

MENYASSZONY BÚCSÚJA:

Könny van a szememben, de a szívem nevel
Régi leányélttem búcsút mondok neked
Elszakad a virág földi gyökerétől
Elmegy a lány messze kedves övéitől.
Elmegyek, elvisznek ebből a hajlékból,
Ahol könnyen éltem apám jóvoltából
Gondtalan életem gondokkal cserélem
Levetett pártámért a fejkötőt kérem.
Odaadom múltam boldogabb jövőért
Gondtalan lánságom asszonyi életért
Megtaláltam végre az életem párját
Szívem reá bizza érzései árját.

I. VÓFELY:

Fel, fel vendégek, kedves barátok
Daliás fiúk, koszorús lányok
Fel, fel ifjú pár és örömszülők
Esküvőre megyünk, az óra ütött.
Fel, fel vendégek, kedves barátok,
Álljanak sorba násznépi párok
Kísérjük végig szülőfalunkon
Ifjú párunkat boldog útjukon.

NÁSZNAGY:

A búcsú órája üt most egy-kettőre
Fordul a menyasszony kedve kesergőre.
Arra kért, hogy legyek szószólója néki
A nagy útravalót, im hadd kérjem én ki

ÖRÖMAPA:

Tisztelt barátaim, vendégek, rokonok
Gyermekeim, mátkapár reám hallgassatok!
Illendő megállni néhány okos szóra,
Mielőtt elmennék a nagy fordulóra.
Miként a madár a fészkből kirepül,
A lány is hazulról egy napon elkerül.
Én e jó hajadont, kit tőlem elkértél
Akit te szívedből nagyon megszerettél
Gondosan neveltem, őriztem, ápoltam
Dologra, munkára is megtanítottam.
Tartsad tisztességben, becsüld meg mindenkor
Hétköznapokon is, necsak nagy ünnepekor.
A nagy útra íme áldással bocsátlak
És ha megszorultok tanácsal szolgálok.

ÖRÖMANYA:

Az örömanyanak be kevés a szava,
Szívétől szakad el szeretett magzatja.
Vége a lányságnak, jön az asszonyélet
Diága jó leányom Isten legyen véled! *(ráborul sír)*

Csárdást írának a vendégek az alábbi dallamra:

Diófából van a, diófából van az édesanyám kapuja,
Kedves kisangyalom, kedves kisangyalom,
Lassan gyere be rajta
Lassan gyere be rajta, be rajta
Ébren van az anyám, a jó édesanyám, lépésedet ne hallja.

VÓLEGÉNY:

Tisztelt ipamuram, kedves anyámasszony
Szerelő szívemnek nagy öröme vagyon
Keblemre tűzhetem ezt a virágszálat,
De azért lelküket ne eméssze bánat
Köszönöm kendteknek, hogy nekem nevelték
Kedvemre valónak, jönak szépnek tették
Én ezt a leányzót mindig megbecsülöm
Soha életünkben el nem válunk külön
Kendteknek pedig én hálás fiúk leszek,
Ellenükre soha semmit nem is teszek.

MENYASSZONY BÚCSÚJA:

De rossz lesz elmenni ettől a hajléktól
Ahol megkíméltek minden bajtól, gondtól
Ahol anyám széltől is megóvott engem
Ahol édesapám örködött fölöttem
Ahol megtanultam minden emberséget
Derek munkásságot és a tisztességet.
Egy gyermek helyébe ímé kettőt kapnak.
Köszönöm szivemből, amit velem tettek
Hogy annyi jósággal engem felneveltek.
Mondanék sokat, mert sok mindent érzek,
De csak a szív gazdag, a szavak szegények.

A násznép sorba rendeződik és megindul a menet az esküvésre. A bősöknyás (tizenharom kikeményített alsósoknya) menyasszonyi és az utána következő vőlegényi pár után a nyoszolyós lányok, majd az örömszülők, s az összes rokonok, vendégek kísérik a nagy útra a leendő párt. Útközben kosarakból kínálják az utcára, kisereylett közönséget a túros lepényből, morványból és más kalácsokból. Felcsillannak a boros üvegek és kulacsok is. Mindenkinnek enni és inni kell. A hangások kísérik a menetet. Induláskor nagy sikítás adja tudtunkra a nagy örömet, mely az ifjú pár szívében rejtőzik, s helyettük a lányok fejezik ezt ki. Ének zene:

Barna kislány jól meggondold magadat
Hová teszed le a leánysorodat
Gyöngyvirágos oltár elé leteszed
Onnan többé soha fel nem veheted. (Ismert dallam)

Esküvés után megint az előbbi rendbe felállnak, az új párt üdvözlik, s elindulnak hazafelé. Közben még vigabban zenélnek, énekelnek:

Féztepsibe sül a málé, maj' menyasszony leszek már én,
Ma menyasszony, hónap asszony, hónapután komámasszony.

A vőfélyek vezette lakodalmi menet megáll a ház előtt, örömapa fogadja őket:

Isten hozta nálunk mindig a vendéget,
Nagy örömmel látjuk a fiatait, s vénet
Kerüljenek beljebb szívünkbe, szobánkba,
Legyenek vendégeink este vacsorára!

Az ünnepeltek, s az összes vendégek bemennek a házba, s az első vőfély fogadja őket, meg a koszorúslányok köszöntik:

I. VŐFÉLY:

Nyíljanak a kapuk, csendüljön az ének,
Hulljanak virágok, s kiáltanak éljent!
Íme itt az ifjú pár, az új asszony, s férje,
Őket az életben sok-sok öröm érje.

II. VÖFELY:

Sok szerencsét, sok örömet
Tele kamrát, tele bendőt
Éljen az ifjú pár! Felvirradt az öröm már!
Szerelemben, szerencsében, jótermésben, egészségben
Sose érje őket kár!

1. KOSZORÚSLÁNY:

Felderült a nap az égen, nyáron is csak úgy, mint télen
Süssön a nap felettetek, kergesse a fellegeket
Mindig boldogan éljete, semmitől se féljete! Éljete.

I. VÖFELY:

Eredményes munkát, jól megtöltött konyhát
Tele pincét, kamrát, három utca sarkát
Szerencsének farkát, vendéghívó szarkát
Boldogságnak markát, a kincseknek zsákját
Kívánja komátok, igaz barátotok!

2. KOSZORÚSLÁNY:

Ahová néz szemetek, virág nyíljon
Ahová lép lábatok, zene szóljon
Amihez nyúl kezetek, arannyá váljon.
Mindenütt a világon boldogság várjon!

3. KOSZORÚSLÁNY:

Szívemből kívánok néktek áldást, békességet
Kevés bánatot, sok örömet, hosszú ifjúságot
Késő vénséget, erőt-egészséget, boldog életet!

MIND:

Éljen!

4. KOSZORÚSLÁNY:

Áldás, békesség, jó asszony feleség,
Bcr, búza eleség, soha semmi vereség
A munkában nyereség, életedet vezessék!

II. VÖFELY:

Öröm, áldás szálljon rátok
Ezt kívánják a barátok
Derűs jókedv, egészség, többre vágyni merészség!
Fogadd el a jót rosszal, életedet el ne rontsad!

5. KOSZORÚSLÁNY:

Az élet nagyon furcsa jószág
A jót nem mindig bőven osztják
Öröm, áldás elvegyülnek, egymás nélkül nem is élnek
Jusson néktek azt kívánom, több öröm, mint szánom-bánom!

(A két vőfély asztalhoz tessékeli a vendégeket, a vacsorához:

I. VŐFÉLY:

Szerencsés jóestét, áldást, békességet
Kívánok barátimnak, s a kedves vendégeknek
Kerüljenek beljebb, örvendezzünk együtt,
Együnk is, igyunk is, az ideje elgyütt.

II. VŐFÉLY:

Tessenek, tessenek asztalhoz kerülni
Kiki szomszédjával a székre leülni
Türelmetlen kint már a ropogós malac
Szeretné tudni, vajon ízes falat?
A töltött káposzta alig várja sorát
Nem pirongatják meg majd a gazdasszonyát?
Hémelem, étvágyat hoztak eleget?
Vidáman fogyasztanak hideget, meleget,
Kacsát, csibe boncát borral öntözgetik
Ha egyszer megúnták, ismét elől kezdik.
Tessenek, tessenek asztalhoz kerülni
A jó szomszéd mellé izibe leülni.

Míg elhelyezkednek, felcsendül az ismert dallam:

Este gyere, késő este, angyalom, ragyogós csillagom
Ha nem szeretsz, ne gyere, ha meg szeretsz elgyere
Nyitva van a kicsi szobám ablaka, hej
Este gyere, késő este, angyalom, ragyogós csillagom.

I. VŐFÉLY:

Uraim, az asztal meg vagyon terítve,
Tányér, kana, villa kés, el vagyon készítve
Tessék uraimék helyre telepedni
A gyomrát minálunk nem rontja meg senki.

Vőfélyek sorra behozzák a feltálatl ételt rigmusok kíséretében és kínálgatják.

Legelőször a levest, húst, töltöttkáposztát, stb . . .

1. Itt hozom a levest kakas tarajával
Nem udvarol többé a szomszéd tyúkjának.
2. Ez azért rőfögött egész életében
Nem volt néki szárnya. Ilyen vendégségben túrhető eledel
Tessék hozzálátni! Hiszen mibennünk már nem fog többé túrni!
3. Itt a káposzta, meg a torzsa, szép asszony hozta
Huncut ember, aki nem kóstolja.
4. Belevágtam tizenkét disznó elejét, hátróját
Keresse meg benne ki filifit, ki farkát.

I. VÖFÉLY:

Mindenki jóllakott, hagy szóljon a vígja
A bortól eloszlik a magyar ember búja. Húzd rá!
(*Ismert dallam*):
Ódalgombos a cipóm, elhagyott a kikínyszemű szeretóm
Ha elhagyott nem bánom, tanálok én szebb szeretőt a nyáron!

I. VÖFÉLY: (*Bevezeti a menyasszonyt*):

Ime itt áll előttünk az ékes menyasszony
Hogy menyasszonyfővel először mulasson
De vigyázzanak ám, le ne tapodják a cipője sarkát,
Mer' drágáér' varrták!

(*Kezdődik a menyasszonytánc*)

Ismert dallammal a következő nóta:

Nemsokára menyecske lesz ebből a lányból
Kerek kontyot rakatunk a hajából
A menyasszony kerek kontyát sokan mennézik
Az új asszony bódogságát irigylik.
Ő lesz az én violám, ő lesz az én drága tubicám
Nemsokára elveszem, magam mellé ültetem
Ő lesz az én drága kis feleségem.

Tánc körben közbeszólások. Először a vőfély:

Hohó, nem úgy van a'
A táncot én kezdem, a többi ráér
Menjen haza kiki a huszasáért, százasaért
Húzd rá citerás az új házaspárért!

Újabb közbeszólások:

Szabad kiváltani a menyasszonyt! 100 Ft a menyasszony!
Eladó a menyasszony! stb . . .

I. VÖFÉLY:

Szöke kislány, kékszemű, veled járni nagyszerű
Könnyen lépsz a padlóra, fordulj be a karomba.

Éjjel után farkasféketőbe, menyecskeruhába felöltözik a menyasszony és a vőfély bevezeti:

Elszállott a fecske, itt az új menyecske!

Újabb mulatás:

Túzról pattant kis menyecske vagyok én
Kinek csók kell, gyűjjön ide, adok én
Adok csókot, százat is legénynek,
Úgyis tudom, jól esik a szegénynek!

Egy másik menyecskeénekekkel folytatják:

Menyecskének nem jó lenni, mert keveset adnak enni
Keves, keves, ez a rántott leves, menyecskeének de keserves!

I. VÖFÉLV:

Kopjuk vígan reggelig, akar hónap estelig
Ihaj-tyuhaj mulatunk, nem igaz, hogy mehhalunk!

És így mulatnak hajnali öt óráig. Ekkor tüzet raknak az udvaron. A tűz körül táncol a menyasszony, (menyasszonypörkölés) majd pálinkával és kaláccsal kínálja a vendégeket. Pörkölés alatt ellopják a párnát és nagy zenebonával, hangoskodással viszik az italboltba. Ott isznak még ráadást a párnára, s az adósságot és a párnát otthagyják a kocsmában. Az új férjnek kell az adósságot kifizetni, csak akkor kapja meg a menyasszony párnáját. A menyasszonnak meg száz csókot kell adni a kiváltási díjba.

Még világosan is hallan: a jókedvű emberek énekét:

Jányok, jányok, jányok a faluba, falu végén szépen szól a muzsika
Addig iszok, mulatok, míg csak regvelt nem látok
Még az éjjel, még az éjjel, mindenkivel kimulatom magamat.

Egy másik csoport ezt énekli:

Tizenhárom végbő' van az én gatyám
Tizenhárom éjjel varrta a babám
Egyik szára hosszú vót, a másik meg rövid vót
Látod-e babám? Nem jól varrtad a gatyám!

Lassanként elbúcsúznak az emberek, pedig nehéz a jó bor mellől felkelni. A nótá is búcsúzásra inti őket:

Esthajnali csillag ragyog, én még most is a lagziba vagyok
Jaj, Istenem, de szégyellem, hogy reggel kell hazamennem
Ént ezt többet nem teszem, hazamegyek, lefekszem
Hazamegyek, kialuszom magamat.

Ettől kezdve a fiatalasszony a szép nagy hajfonatot felcseréli konttyal, szalag helyett farkasfeketőt és kerekfeketőt visel, addig, amíg jól esik. Az utóbbit csak ünnepeken 'hordja.